

*Kap Verdelira, dvs. gulnäbbad lira av rasen *Calonectris diomedea edwardsii* är talrik och ses dagligen.* FOTO: MARTIN OOMEN

Senegal

HAVSFÅGELSKÅDNING I VÄRLDSKLASS

TEXT: KRISTOFFER NILSSON

När hösten närmar sig grips många fågelskådare av en alldeles särskild oro. Denna oro tilltar i takt med väderprognosernas varningar för oväder. Det är havsfåglar som hägrar. Samtidigt är det ju ändå så, att det vi normalt får se kan liknas vid ”smulorna från den rikes bord”. Så följ med till Senegal och havsfågelskådning på riktigt!

I oktober 2005 gjorde jag en resa till Dakar i Senegal. Jag hade under en del år hört talas om vilka stora sträckrörelser av havsfåglar som passerar förbi denna del av Afrikas västkust och dessa lockade verkligen. Två av mina förhoppningar på resan 2005 var att få uppleva riktigt fina sträckdagar med tärnor och att se den vackra rödnäbbade tropikfågeln som häckar på Madeleinön utanför Dakar. Dessvärre var vindarna inte riktigt optimala under den drygt veckolånga vistelsen, så några riktigt bra tärndagar fick jag aldrig uppleva. Inte heller hade jag turen att få se den rödnäbbade tropikfågeln, men det var ändå en fantastisk resa med oräkneliga observationer av olika labbar, liror, stormsvalor, petreller och måsar. Jag bestämde mig därför för att resa dit igen. Det blev tre fantastiska veckor i oktober 2007.

NYUPPTÄCKT HAVSFÅGELSTRÄCK

Senegal är en, med Afrikanska mått mätt, stabil demokrati. Över 90 % av befolkningen är muslimer och i Dakarområdet bor drygt två miljoner människor. Språken är många, men i städerna är franska gångbart eftersom Senegal är en före detta fransk koloni. Annars fungerar även engelska oftast bra, i alla fall inom turistområdena. I september tar regnperioden slut och under oktober strålar solen oftast från en härligt blå himmel. Temperaturerna pendlar i regel mellan 30 och 35 grader och luftfuktigheten är hög. Sikten över havet är i regel god, och det är sällan problem med värmedaller.

Att skåda sträckande havsfåglar i Senegal är en ganska sentida företeelse. Den första resan i detta syfte, som jag känner till, gjordes 1990 av de franska skådarna Phillippe Dubois och Francois Bailon. Därefter har det gjorts regelbundna resor till området. Under de första vistelserna skådades det huvudsakligen från hotellrummen och de tillhörande balkongerna i det höga hotellet N’Gor, men när svenske Niklas Holmström åkte till området första gången i oktober 2003, hittade han ett näraliggande område med bungalows att bo i och en tillhörande restaurangterrass som gav skådningen en ännu större dimension. Området heter Club le Calao (Calao är franska för näshornsfågel). Att Calao även hyser en 20-metersbassäng för svalkande bad mellan havsfågelpassen gör ju inte saken sämre.

Som ett fullgott skådaralternativ till terrassen finns ön N’Gor (ej att förväxla med hotellet med samma namn) som ligger knappt en kilometer nordväst om terrassen. På ön kommer du ännu närmare fåglarna och det är inte ovanligt att labbar och liror passerar väldigt nära strandlinjen. Ibland passerar de så nära att det faktiskt uppstår problem att artbestämma fåglarna. På ön sitter man också lite högre, vilket gör det lättare att följa många havsfåglar i vågdalarna. Du åker båt till N’Gor och det tar ungefär tio minuter att gå till båten från terrassen. Båtarna går ofta och kostar under tio svenska kronor tur och retur. Skådandet sker med fördel från öns nordvästra del där utsikten över Atlanten är magnifik.

Solen går upp strax före 07 och går ner vid 19-tiden och solnedgångarna är ofta väldigt vackra. Har du ork och möjlighet att bevakas sträcket under hela denna tid, är det ju en fördel, men om du ska ta en paus någon gång, säger min erfarenhet att det är bäst att göra det runt 11-tiden och ta en paus cirka tre timmar. Den i särklass mest intressanta tidsperioden att bevakas är eftermiddagen från

16 till solnedgång. Givetvis är morgonsträcket oftast också väldigt fint. För att få bäst utdelning skall vindarna komma från nordsektorn och allra helst från nordväst. Om du är van vid att skåda havsfåglar i Sverige, kommer du att bli smått omtumlad när du hamnar i Senegal. Det är helt garanterat.

RÖRELSER ÖVER HAVET

Jag minns så många gånger som jag har stått med stora förväntningar utmed den svenska västkusten i kulingvindar och hoppats på att få se någon ovanligare havsfågel. Från terrassen ses normalt hundratal gråliror, kustlabbar och bredstjärtade labbar under en dag! Det är helt enkelt fantastiskt och självklart en enorm kontrast mot vad man är van vid här hemma. Även tärnor passerar i enorma antal och dessa ses i mäktiga flockar som ibland tycks vara ändlösa! Riktigt bra morgnar väller svarttärnor, fisk-/silvertärnor och kentska tärnor fram, nästan som i vågor, och ses i tusental på bara några timmar. Bland dessa uppträcks ofta iltärnor och afrikanska kungstärnor och ibland någon annan tärnart (eller olika mäsarter, som drar i samma stråk). Om det är en fördel att sitta på ön N'Gor och skåda labbar och liror på närmare håll så är det definitivt en fördel att befinna sig på terrassen när det handlar om tärnskådning. Tärnorna väljer nämligen oftast att flyga genom sundet mellan terrassen och ön. Ja, valet mellan att åka till ön eller att stanna på terrassen kan ibland vara svårt, men det är å andra sidan ett ganska angenämt "problem".

Hur ser då en vanlig dag ut på terrassen? Jo, om du väljer att skå-

da havsfåglar från gryning till skymning kan du ofta räkna ihop 500 gråliror, 250 bredstjärtade labbar, 40 fjällabbar, 50 brednåbbade simsnäppor, 350 tärnmäsar, 35 rödnåbbade trutar samt tusentals tärnor. Om du har tur passerar även någon sällsyntare art som exempelvis dvärglira, större lira, rosentärna eller tygeltärna. En av mina absoluta favoriter är den spetsstjärtade petrellen som oftast ses enstaka, men bra dagar kan det bli "tvärsiffrigt" i sträckprotokollet. Det mest omtumlande är att det passerar så många flockar av arter som man är van vid att se i enstaka exemplar i Sverige. Flockar med över tio bredstjärtade labbar passerar titt som tätt och vissa dagar ses flockar med över 100 tärnmäsar! De sistnämnda flyger då ganska högt, likt en molnformation i perfekt solbelysning, vilket är en väldigt vacker och häftig syn.

Många arter som ses i Senegal kan du alltså också se i Sverige och det är ibland svårt att låta bli att leka med tanken när det exempelvis passerar en ung fjällabb på nära håll. Tänk om det var precis denna fjällabb som jag såg för några veckor sedan i Skåne? Tanken är ju svindlande och även om det är ungefär lika stor sannolikhet som att vinna en större lotto-vinst, är det kul att spekulera i möjligheterna. Att få se de "svenska" fåglarna hemma i övervintringsområdena är alltid speciellt.

Men allt är inte fåglar. I Senegal har man även förmånen att se valar och delfiner. Öresvin ses nästan dagligen och ibland ses större valar. Knölvalar och späckhuggare är nog de arter som har gjort störst intryck på mig under dessa resor. Båda arterna har jag sett

FOTO: MARTIN OOMEN

Skådning från terrassen på Club de Calao. Det är ju inte riktigt så här som man som svensk är van vid att havsfågelskådning bedrivs . . .

En del av havsfågeln uppträder i dräkter som vi inte är riktigt vana vid. Här en kraftigt sliten och ruggande adult (t.v.) och en, likaså ruggande, subadult bredstjärtad labb (t.h.). *Stercorarius pomarinus*. FOTON: MARTIN OOMEN

”hoppande” upp ur havet med en våldsam kraft för att sedan försvinna ned i havet igen efter några sekunder. Men de få sekunder som jag fick uppleva dessa magnifika djur kommer jag garanterat aldrig att glömma. Inte heller de nästan dagliga observationerna av havssköldpaddor och hoppande svärdfiskar.

FANTASTISKA BÅTTURER

Ett ”måste” i Senegal är att åka ut med båt på Atlanten. Man ser

labbar, liror, stormsvalar och tärnor på väldigt nära håll och det är helt enastående. Med tur stöter man på en större fiskebåt och kring denna kan det finnas hundratals tärnor och mängder med labbar och liror. Kap Verdeleran är den vanligaste liran och havslöparen är den vanligaste stormsvalan. Du kan få helt osannolika möten med stormsvorna till havs, och förutom havslöpare ses klykstjärtad stormsvala, oceanlöpare och stormsvala. Delfiner hoppar framför båten och det ger ju turen ytterligare en dimension. Dessvärre har jag ganska lätt för att bli sjösjuk, så båtturerna är väl inte den största upplevelsen för mig. Men det är värt att bli lite sjösjuk när man ser liror och labbar bara några meter från båten.

Ett besök till Madeleineön som ligger strax utanför Dakar kan också vara ett alternativ, men observera att det krävs särskilda tillstånd för att gå i land på ön. På ön häckar bland annat den rödnäbbade tropikfågeln. En heldagstur med båt och skeppare är dock ganska dyr och kostar runt 300 euro fördelat på antalet skådare. Priset är sällan förhandlingsbart.

ALTERNATIV SKÅDNING

Ett trevligt utflyktsmål i Dakarområdet är Technopole. Dit åker du med taxi vilket tar ungefär en halvtimme och kostar omkring 15 euro t.o.r. När taxin väl har stannat väntar flera hägerarter, flamingor, gråfiskare, sandtärnor och afrikanska specialiteter som visseländer, jaçanor och korprallar. En förmiddag räcker för att skåda av denna lokal och sedan kan du åka tillbaka till Calao och uppleva eftermiddagssträcket. Ett längre utflyktsmål är Somone som ligger sju mil söder om Dakar (det tar ungefär 1,5 timme att åka dit med bil från Dakar). Här ses bl.a. hundratals skrântärnor, några gråhuvade mäsar, kittlitzstrandpipare, fjällpipare och massor med annat. Du kan dessutom åka ut med båt i Mangroveområdet, vilket ger en stor upplevelse. Om en lokal guide kontaktas kostar det, inklusive taxiresan, ungefär 70 euro. Närområdet vid Calao bjuder också på en hel del sevärt. Bruna glador, stubbstjärtseglare, kappgamar, palmduvor och mycket annat går knappast att missa. Bland mina många favoriter i trädgården nämner jag främst den läckra höken shikra och Red-cheeked Cordon-bleu, en sagolikt vacker fink. Det finns även ett litet område med laguner en dryg kilometer öster om Calao

Tabell. 25 arters uppträdande utanför N’Gor-området 5 – 28 oktober 2007.

Art		Total- summa	Högsta dagssumma
Spetsstj. petrell	<i>Bulweria bulwerii</i>	112	65 – 11.10
Kap Verdeleran	<i>Calonectris d. edwardsii</i>	4 433	2 500 – 23.10
Grålira	<i>Puffinus griseus</i>	9 739	1 155 – 11.10
Mindre lira	<i>Puffinus puffinus</i>	91	12 – 8.10
Havslöpare	<i>Oceanites oceanicus</i>	10	6 – 28.10
Havssula	<i>Morus bassanus</i>	46	15 – 27.10
Kustsnäppa	<i>Calidris canutus</i>	154	53 – 21.10
Myrspov	<i>Limosa lapponica</i>	281	60 – 22.10
Småspov	<i>Numenius phaeopus</i>	145	35 – 13.10
Bredn. simsnäppa	<i>Phalaropus fulicarius</i>	916	215 – 10.10
Bredstjärtad labb	<i>Stercorarius pomarinus</i>	4 982	462 – 27.10
Kustlabb	<i>Stercorarius parasiticus</i>	2 879	308 – 7.10
Fjälllabb	<i>Stercorarius longicaudus</i>	864	123 – 27.10
”Stor labb”	<i>Catharacta sp.</i>	762	117 – 11.10
Gråhuvad mås	<i>Larus cirrocephalus</i>	34	15 – 25.10
Rödnäbbad trut	<i>Larus audouinii</i>	692	77 – 13.10
Silltrut	<i>Larus f. graellsii/intermedius</i>	141	42 – 8.10
Tärnmås	<i>Larus sabini</i>	6 724	989 – 11.10
Skrântärna	<i>Sterna caspia</i>	147	18 – 22.10
Afr. kungstärna	<i>Sterna maxima albididorsalis</i>	659	110 – 26.10
Iltärna	<i>Sterna bengalensis emigrata</i>	1 043	114 – 7 & 10.10
Kentsk tärna	<i>Sterna sandvicensis</i>	11 075	1 375 – 10.10
Fisk-/silvertärna	<i>Sterna hirundo/paradisaea</i>	48 184	6 034 – 10.10
Småtärna	<i>Sterna albifrons</i>	204	55 – 7.10
Svarttärna	<i>Chlidonias niger</i>	29 309	4 268 – 11.10

(promenadavstånd) som också är värt ett besök. Där finns hägrar, sporrvipor, senegaltjockfötter och ett flertal tättingarter.

LITE PRAKTISKA TIPS

Till Dakar flyger man via någon europeisk storstad. Det finns tyvärr inga direktflyg från Sverige i dagsläget. Resan 2005 flög jag via Paris och 2007 via Bryssel. En flygbiljett kostade omkring 7 500 kr. vid båda tillfällena. Väl framme i Dakar är det ett litet äventyr att ta sig ut från flygplatsen, så var väldigt noga med att hålla i packningen när du lämnar flygplatsen för att söka efter en taxi! Boendet på Calao kostar drygt 220 kr. per natt och då ingår frukost. I matväg är det oftast fisk som gäller och detta är senegaleserna väldigt duktiga på att tillaga. Flera bra restauranger finns utanför området, men maten på terrassen är också bra om man inte vill/orkar gå ut från Calao. Livet utanför terrassen är annars som i vilken storstad som helst.

JÄMFÖRELSE MED SVERIGE OCH VÄSTKUSTEN

Jag har valt att inte fokusera så mycket på våra totalsummor eller dagssummor under resorna i denna artikel, men jag tänkte ändå jämföra lite med våra uppgifter från 2007 och hur dessa står sig i ett svenskt perspektiv. Tabellen visar 25 subjektivt utvalda arters förekomst under resan 2007. Några av dem sätter jag in i ett "svenskt perspektiv". Jämförelserna är självklart inte relevanta med svenska förhållanden, men det kan vara kul att se vilka skillnader det är mellan Senegal och svenska västkusten.

Jag har följt sträcket vid Hönö i Bohuslän under några år och gjorde en insats i början av 2000-talet då jag dokumenterade sträcket i artikelform i Fåglar på Västkusten. Eftersom Hönö är en av landets bästa fågellokaler för havsfåglar, väljer jag att göra en del av jämförelserna från denna ö och använder mig då främst av genomsnittsantalet för olika arter under 2000-talet. För några arter görs jämförelserna även nationellt. Om vi börjar med att titta på gråliran, såg vi drygt 9 700 gråliror under resan 2007. Enligt SOF:s årsbok *Fågelåret 2006* har det setts 2 965 gråliror i Sverige genom alla tider. Vid Hönö ses det i genomsnitt ungefär 25 gråliror per höst. Att räkna 9 700 gråliror från Hönö i denna takt skulle alltså bli ett projekt som sträcker sig över 388 höstar! Brednäbbade simsnäppan är ju också en art som ses regelbundet, men sällsynt, i Sverige. Totalt har det setts ungefär 240 ex. i Sverige genom alla tider, enligt *Fågelåret 2006*. Det ger ju ett perspektiv till de drygt 900 som vi såg i Senegal. Bredstjärtade labben ses i genomsnitt med ungefär 15 individer per höst vid Hönö. Att därifrån räkna nästan 5 000 individer skulle ta ungefär 333 höstar! För att räkna ihop 864 fjällabbar behöver man dock inte vänta lika länge. Genomsnittet per höst vid Hönö är 8 fjällabbar, så det blir ett projekt på "bara" 108 höstar.

Under resan 2007 var nog ändå svarttärnorna det mest fantastiska. Jag trodde knappt att det fanns så många svarttärnor. Europapopulationen bedöms av BirdLife bestå av 83 000–170 000 par, och den svenska populationen uppskattas till omkring 200 par i den senaste upplagan av *Sveriges fåglar*. Det kan ju få fungera som jämförelsetal till de drygt 29 000 sträckande svarttärnor som vi räknade under tre veckor.

Avslutningsvis kan vi titta på kentska tärnan som ses med ungefär 85 exemplar per höst vid Hönö. Det skulle därmed ta ungefär 130 höstar att räkna ihop drygt 11 000 kentska tärnor därifrån. Å andra sidan är det inte svårt att under bra dagar se 46 havssulor från Hönö bara på några minuter. Stormfåglar, alkor, tretåiga måsar och allt det andra som är så underbart vid Hönö saknas helt i Senegal under oktober. Självklart vill jag inte på något sätt nedvärdera Hönö eller andra svenska havsfågellokaler med denna jämförelse, men uppgifterna från Senegal visar vilken oerhört bra plats det är för havsfågelskadning.

AVSLUTNING

Till slut fick jag äntligen uppleva tärnsträcket när det var som bäst. En vän av ordning kanske undrar hur det gick med den rödnäbbade tropikfågeln som jag nämnde inledningsvis? Nej, inte heller 2007 lyckades jag se någon sådan, så det är väl bara att packa väskorna och åka iväg någon annan höst framöver. Resan under 2007 är för övrigt den längsta sammanhängande sträckfågelstudie som gjorts i Senegal (vad vi känner till). Vi bevakade sträcket dagligen mellan den 5 – 28 oktober.

Ett stort tack riktas till Niklas Holmström och Martin Oomen för goda kommentarer till denna text. Om du vill läsa våra fullständiga reserapporter från resorna 2005 och 2007, finns dessa på den informativa webbplatsen <http://seawatching.net/senegal>. Där finner du även en hel del information om resande till Senegal med länkar till bland annat Calao och ännu flera bilder och reserapporter. Välkommen att kontakta mig om du har frågor.

KRISTOFFER NILSSON

kristoffer.nilsson5@comhem.se

FOTO: MARTIN OOMEN

*Något av ett "måste" i Senegal är en båttur ut på Atlanten. På dessa turer är havslöparen *Oceanites oceanicus* den talrikaste stormsvalan.*